

Ἐπιστημῶν καὶ Ἀστρονομίας, ἡ δὲ Βιβλιοθήκη ἐπίσης πλουσία περιέχουσα πλήρη σειρὰν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Αὐτὴ ἦτο ἡ Σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν, τὴν ὁποίαν οἱ ξένοι ὠνόμαζαν συνήθως « Γυμνάσιον », ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης « τὸ Σχολεῖον τῶν Κυδωνιῶν » καὶ ὁ Ἡλιουπόλεως Ἀνθιμος ὁ Κομνηνὸς καὶ ἄλλοι « Φιλοσοφικὴν Σχολὴν » καὶ οἱ Κυδωνιεῖς Μουσεῖον, Ἑλληνομουσεῖον, Ἀκαδημίαν καὶ ἡ παράδοσις « Ἀκαδημίαν ».

5. Περίοδοι κρίσεως τῆς Σχολῆς.

Ἡ Σχολὴ ἐλειτούργησε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1802 μέχρι τοῦ 1821, κατὰ τὸ χρονικὸν δὲ τοῦτο διάστημα ὑπάρχουν καὶ περίοδοι κρίσεως δι' αὐτήν. Ἡ πρώτη κρίσις ἔγινε τῷ 1803, ὅταν οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄθλιοι Καλόγηροι Σαμουήλ ὁ Ἀνδριος καὶ Ἰάκωβος ὁ Θηραῖος κατήγγειλαν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν τὸν Βενιαμὶν ὡς ἄθεον. Καὶ ἀπετράπη μὲν τότε ὁ ἄμεσος τῆς Σχολῆς κίνδυνος καὶ ὁ Βενιαμὶν ἀπολογηθεὶς πρὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀπεστόμωσε τοὺς κατηγοροὺς του καὶ ἀθωωθείς ἐπέστρεψε εἰς τὴν ἔδραν του· ἀλλὰ καὶ δὲν ἔπαυσε ἐκ τῆς συκοφαντίας ἐκείνης νὰ ὑφίσταται κάποια κατακραυγὴ, καθὼς εἶδομεν, μικρᾶς μερίδος πολιτῶν κατὰ τοῦ μεγάλου Διδασκάλου καὶ ἔμμεσος ἀπὸ αὐτὴν κίνδυνος τῆς Σχολῆς, διότι ὑπῆρχε φόβος μήπως ἡ κατακραυγὴ ἐκείνη βαθμηδὸν ἐξογκωθῆ εἰς ἰσχυρὸν ρεῦμα καὶ παρασύρῃ καὶ τὴν Σχολήν. Ὅτι δὲ πραγματικὰ καὶ μετὰ τὸ 1803 ὑφίστατο ζήτημα Βενιαμὶν δείχνει ἡ ἀπολογητικὴ ἐκ Κυδωνιῶν ἐπιστολὴ του* ἀπὸ 10ης Μαΐου 1805 πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Ὁ κίνδυνος λοιπὸν οὗτος ἠνάγκασε τοὺς Ἐφόρους τῆς Σχολῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1808 νὰ προβοῦν εἰς ἐνεργείας πρὸς εὐρεσιν ἀνταξίου διαδόχου τοῦ Βενιαμὶν καὶ τέλος τῷ 1812 εἰς τὴν ἀντικατάστασίν του διὰ τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀντικατάστασιν ταύτην πάλιν δὲν ἔπαυσε νὰ ὑποβλέπεται ἡ Σχολὴ ἀπὸ τὴν μερίδα ἐκείνην τῶν ζηλωτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάδοχός του Καΐρης, καθὼς ἤδη ἀνεφέραμεν, ἠναγκάσθη νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὸς**.

* Ἴδε σωζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Οἰκονόμου ὑπὸ Σοφολέους Οἰκονόμου μέρος Α' σ. 435.

** Didot, Notes d'un voyage p. 374-403.

Ἡ ἀποχώρησις ὅμως τοῦ Βενιαμὶν εἶχε καὶ κάποιαν ἄλλην περιπλοκὴν. Οἱ μαθηταὶ δηλ., οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολὺ εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν του καὶ κυριολεκτικὰ τὸν ἐλάτρευαν, δυσηρεστήθησαν διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του. Ἀρκετοὶ λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἐρχόμενον Σχολικὸν ἔτος ἐπροτίμησαν τὴν Σχολὴν τῆς Σμύρνης. Ἀλλὰ ἐκεῖ φυσικὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς εὐκολίας καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὰ μέσα σπουδῶν, ποὺ εἶχαν εἰς τὰς Κυδωνίας. Ἐπειτα ἐπληροφοροῦντο ἀπὸ τοὺς πρῶην συμμαθητάς των τὴν ἀξίαν καὶ τὰ προσόντα τοῦ νέου Διδασκάλου Καΐρη. Διὰ ταῦτα καὶ ὅλοι σχεδὸν ἔσπευσαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς Κυδωνίας καὶ εἰς τὴν πρῶην τροφὸν των Σχολήν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ ἐπιπλοκὴ αὕτη ἐλύθη αἰσίως.

Δευτέρα κρίσις ἐνέσκηψεν αἰφνιδίως εἰς τὴν Σχολὴν τῷ 1806. Ἡ Τουρκία τότε εἶχε περιπλακῆ εἰς πόλεμον μὲ τὴν Ρωσίαν καὶ οἱ Ρωσικοὶ στρατοὶ εἶχαν εἰσβάλει εἰς τὰς Παραδουναβίους ἡγεμονίας. Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὅποῖον ἀντίκτυπον κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἶχεν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν τῆς Τουρκίας πληθυσμῶν ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ἀργότερα μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ ἡ διακοπὴ ἀπλῶς τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τὸν ἴδιον ἀκριβῶς εἶχαν εἰς παλαιότερους χρόνους ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις καὶ ἡ ἐπιδείνωσις ἀκόμη τῶν σχέσεων μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Ὁ ἀντίκτυπος λοιπὸν οὗτος παρουσιάσθη καὶ τῷ 1806 εἰς βᾶρος τῶν Χριστιανῶν καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων εἰς διάφορα μέρη τῆς Τουρκίας, φυσικὸν δὲ ἦτο καὶ αἱ Κυδωνίαι, καθαρὰ Ἑλληνικὴ πόλις, ἐκ τῶν πρώτων νὰ τὸν αἰσθανθοῦν. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν τοῦτο ἀναφέρεται αἰφνης ἡ παρουσία εἰς τὴν πόλιν τοῦ ναυάρχου Σεβταλῆ πασᾶ καὶ ἡ ἐπέμβασίς του εἰς τὰ κοινοτικὰ πράγματα παρὰ τὰ προνόμια τῆς πόλεως· μαζὶ δὲ εἰσῆλθον καὶ ἄρκετοὶ Γενίτσαροι, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους παρέμειναν μερικοὶ καὶ τὸ ἐρχόμενον ἔτος 1807, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Χιοπολίτου, κατὰ τοῦ ὁποῖου τὴν βολὴν τῆς χάριτος, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις, Γενίτσαρος ἔρριψε. Ἡ αὐθαίρετος καὶ τρομακτικὴ αὕτη ἐπέμβασις τοῦ Σεβ-